

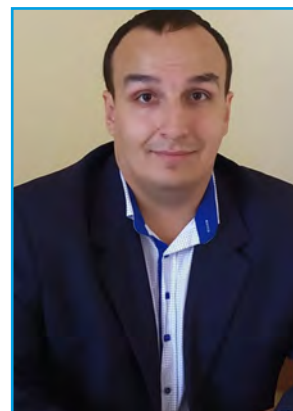

Ангеліна Альбоща – студентка 5 курсу факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (спеціальність «Французька мова і література та переклад»), м. Харків, Україна.

Коло наукових інтересів: загальні основи дидактики, процеси виховання, методи виховання, кейс-технології, педагогічна творчість, сторітелінг.

 angelina9493@ukr.net

 <https://orcid.org/0000-0003-3430-0370>

Олексій Наливайко –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, заступник декана з наукової роботи факультету психології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна.

Коло наукових інтересів: цифрові технології навчання, дистанційне навчання, мобільні засоби навчання, цифровізація процесу вивчення іноземних мов, компаративістська педагогіка, інноваційні освітні технології, диференційоване навчання у закладах освіти, компетентнісний підхід в освіті.

 nalyvaiko@karazin.ua

 <https://orcid.org/0000-0002-7094-1047>

УДК 373.3.015.311.091.33–027.22:398.21

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-180-188>

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗОК НА ОСНОВІ РЕАЛЬНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

У статті розглянуто методи формування свідомості та методи формування суспільної поведінки дітей молодшого шкільного віку через застосування вчителем казок в освітньому процесі. Аналіз історичних джерел дозволяє зробити висновок, що питанню підвищення ефективності приділяло увагу чимало вчених з різних країн світу ще із XVII століття. У статті також визначені поняття «казки», «педагогічної творчості» та досліджено питання, які конкретно казки рекомендовано використовувати педагогам у роботі та на що слід звертати увагу при доборі таких казок. У дослідженні проаналізовано особливості процесів сприйняття та запам'ятовування дітьми молодшого шкільного віку, відповідно до яких зроблено висновок стосовно до речності й ефективності використання казок у процесі навчання. Акцентується на конкретних шляхах пошуку ідей для казок. У результаті дослідження визначено, що таких шляхів існує два – апелювання до загальновідомих світових проблем або ж створення казки на основі «живого» прикладу з реального життя колективу класу. Також у статті надаються рекомендації щодо того, на що вчителю необхідно звертати увагу, аби казка була повчальною та етичною одночасно, та даються пропозиції щодо вирішення конфліктної ситуації – основи казки, шляхом залучення ді-

тей до процесу написання казки та подальшого обговорення варіантів її фіналу. Констатується, що казка є дієвим механізмом формування свідомості та світогляду дитини, а також робиться висновок про беззаперечну перевагу казки як механізму розуміння конкретної проблеми з наукової точки зору та ефективного механізму виховання дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: казки; учні; процес виховання; методи виховання; молодший шкільний вік.

Вступ. Трансформація освітнього процесу, притаманна ХХІ століттю, зумовлює пошук нових та перегляд уже наявних методів та форм донесення інформації до учнівської молоді та її виховання. Як відомо, одним з основних елементів педагогіки як науки є виховна діяльність, що спрямована на полегшення пристосування підростаючого покоління до умов сучасного йому суспільного життя, яка здійснюється уповноваженими на це особами у визначених закладах освіти. Саме по собі виховання – цілеспрямований і чітко організований процес формування якостей особистості. Методи виховання – це система засобів виховного впливу, які визначають відносини між вчителем і учнями, і які спрямовані на формування в останніх певних навичок, поглядів, переконань тощо. Загалом усі методи виховання можна поділити на такі великі групи, як:

- 1) методи формування свідомості;
- 2) методи формування суспільної поведінки;
- 3) методи стимулювання поведінки;
- 4) методи контролю та аналізу рівня вихованості (Фіцула, 2002).

У своєму дослідженні зупинимося більш детально на методах формування свідомості дітей та методах формування суспільної поведінки. Яким же чином можна вплинути на свідомість дітей, щоб сформувати конкретні уявлення, наприклад, морального характеру? Як зробити це найбільш ефективно та найбільш цікаво для самих вихованців? Один зі шляхів вирішення такої проблеми – застосування знайомих та звичних дитині форм діяльності в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Наукові джерела (Фесюкова, 2000), (Сухомлинський, 1997), (Chouvier, 2018), (Hétier, 2017), (Gillig, 1997), (Lafinestre, J-Y. Couedel, Y., 2010), (Цись, 2013) показують, що методика виховання дітей казкою не нова і дуже багатогранна. Це питання цікавила багатьох педагогів з різних країн світу. При цьому кожен із дослідників акцентував свою увагу на конкретному аспекті роботи. Так, наприклад Л. Фесюкова у роботі «Виховання казкою» виокремлює цілу систему методів запровадження казки в освітній процес. Зокрема, авторка виділяє так звані «творчі методи» роботи з казкою, серед яких: знайомі герої в нових обставинах; колаж із казок; рятувальні ситуації у казках; казки про фантастичні країни, знайома казка по-новому тощо (Фесюкова, 2000). Місце казки в освітньому процесі досліджували В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші, вони перетворили казку на невід’ємну частину процесу навчання, застосовуючи її сюжет до конкретної теми (Сухомлинський, 1997). Французькі вчені – Б. Шув’є (Chouvier, 2018), Р. Етьє (Hétier, 2017), Ж.-М. Жілі (Gillig, 1997), Ж.-І. Лафінестр (Lafinestre, J-Y. Couedel, Y., 2010) цікавилися казками по-особливому; їм належать, відповідно, такі дослідження: «Влада казок», «Створити виховний простір з чудовими казками», «Казка у педагогіці та перевихованні» та «Педагогічні казки. Коли дивовижне стає виховним». Питання створення казок учасниками освітнього процесу досліджували Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Д. Кудзілов, А. Гнезділов та інші. Ці вчені розробляли новий метод казкотерапії – метод, що використовує казкову форму для корекції емоційних порушень і вдосконалення взаємостосунків дітей із навколишнім світом (Цись, 2013).

Керуючись поширеністю застосування казок в освітньому процесі, зазначимо, що **метою нашої статті** є висвітлення дослідження процесу виховання дітей молодшого шкільного віку шляхом запровадження в освітній процес казок на основі реальних життєвих ситуацій.

Виходячи із заданої мети сформулюємо такі завдання дослідження:

- визначити зміст основних понять дослідження;
- з’ясувати доречність використання казок у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку;

- визначити шлях уведення казок в освітній процес для найбільш ефективного досягнення виховної мети у процесі загальноосвітньої підготовки.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши історичні джерела (Скільський, 2011), (Сухомлинський, 1977), ми дійшли висновку, що ця тема не втрачає своєї актуальності вже близько чотирьох століть. Так, ще у 1620-х роках основоположник наукової демократичної педагогіки Я. Коменський почав застосовувати педагогічну творчість для прищеплення учням інтересу до навчання. Так, він використовував на уроках власні п'єси, засновані на подіях шкільного життя, їх ставили на шкільній сцені. Згодом Я. Коменський зібрав ці п'єси в окремій збірці та видав під назвою «Школа-гра» (Скільський, 2011, с. 91).

Казка також є популярним інструментом, що полегшує розуміння і засвоєння дітьми навчального матеріалу. Застосування казок у процесі навчальної діяльності широко застосовується як у вітчизняній педагогіці, так і зарубіжній.

В Україні найбільш яскравим прикладом застосування казок у навчальному процесі є досвід В. Сухомлинського, який широко використовував їх у своїй повсякденній вчительській роботі. У праці «Серце віддаю дітям» відомий педагог пояснює роль казки так: «Казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. З казки бере дитина перші уявлення про справедливість і несправедливість. Початковий етап ідейного виховання теж відбувається за допомогою казки. Діти розуміють ідею лише тоді, коли її втілено в яскраві образи» (Сухомлинський, 1977, с. 93). Тож, казка є дієвим інструментом впливу на свідомість дитини, пробудження у неї конкретних уявлень, формування думок.

Цю ж позицію поділяє чимало вчених (Chouvier, 2018), (Hétier, 2017), (Gillig, 1997), (Lafinestre, J-Y. Couedel, Y., 2010), (Magnin, 2005; 2014) різних країн світу. Розглянемо, наприклад, досвід французьких педагогів. П.-А. Манья написав цикл казок, спрямованих на покращення екологічної ситуації у світі, зібрані під назвою «Казки Землі». До прикладу, у казці «Чарівний ключ» автор розповідає історію, в якій батько із донькою, які зазвичай їздили на роботу і до школи на автомобілі, одного дня через зламаний ключ від авто були змушені піти пішки. Протягом цього маршруту, який тривав усього лише близько кілометра, батько із дитиною, по-перше, провели час разом за цікавою розмовою, по-друге, помітили чудові магазинчики довкола, яких раніше взагалі не помічали. І вирішили ходити так пішки кожної п'ятниці. І ось на шляху їм трапляється скоб'яна лавка, вітрина якої закликає: «Тут ремонтують будь-які ключі». Коли батько заходить до крамнички, він бачить старого продавця, який дістає чарівну скриньку і пропонує чоловікові покласти зламаного ключа до неї. За кілька секунд ключ уже був полагоджений. Проте продавець зауважив, що цей ключ – чарівний, і користуватися ним можна буде кожен день, окрім п'ятниці. Так чоловік зможе виконати свою обцянку перед донькою. Коли здивований чоловік хотів дістати гроші, аби заплатити за ремонт, продавець йому заперечив: «Ви мені нічого не винні! Насправді, Ви вже розраховалися зі мною, коли прийшли сюди пішки; не використавши сьогодні Вашого автомобіля, Ви не забруднили повітря, не були причетні до потепління клімату. Ви не спричиняли шуму і Ви зробили дещо добре для Вашого здоров'я. Вже не кажучи про радість, яку Ваша дочка відчула від змоги поговорити із Вами так довго. Повірте мені, ми розраховалися» (Magnin, 2005).

Або інша казка з цієї ж збірки П.-А. Манья – «Щасливого Різдва 2065». Тут події розгортаються у будинку літньої жінки, до якої на Різдво приїхав шестирічний онук Антон. Оскільки в цей зимовий день надворі йде дуже сильний дощ, хлопчик грається вдома; зі своїм кишеньковим ліхтариком він досліджує горщик, захищене предметами, вкритими пилом, та паутинням. Аж раптом хлопець спускається, тримаючи важкий предмет перед собою. «Бабусю, скажи, що це за дерев'яна штуківина? – О, мій маленький, це санчата! – Санчата? Навіщо вони потрібні? – Нажаль, вже ні для чого. Але коли я була маленькою, взимку було багато снігу. Ми брали наші

санчата, сідали на них, і спускалися вниз аж до села...». Дивуючись тому, що зараз за вікном дощ так і не вщухає, Антоніа запитує, чому в часи дитинства бабусі було не так тепло. На що отримує відповідь: «– Знаєш, коли я була у твоєму віці, вже тоді вчені попереджали весь світ. – Увага, – казали вони, – на нашій планеті стає все тепліше, тому що ми витрачаємо запаси нафти, вугілля та газу, які існують у надрах землі. Ми спалюємо їх на заводах, щоб виробляти предмети або електроенергію. Ми спалюємо їх, щоб мільйони машин, човнів і літаків могли рухатися. Ми спалюємо їх, щоб обігріти наші будинки. А також ми спалюємо занадто багато відходів. Але, коли ми щось спалюємо, це вивільнює вуглекислий газ. Якщо його у повітрі небагато, це дуже добре, тому що рослини всмоктують його, щоб рости. Але коли його забагато, сонячне тепло затримується на Землі, і стає все тепліше...». Тоді онук запитує: «Але чому люди не слухали вчених, коли ти була маленькою?» Відповідь вражає точністю, яку спостерігаємо і зараз: «Вони слухали. Але вони не змогли змінити свої звички. Більшість думали, що це не так і важливо, що знайдеться якийсь технічне рішення, і що вчені, можливо, помиляються...» (Magnin, 2014). Проаналізувавши цей матеріал, бачимо, що за допомогою казки автор звертається до широкої аудиторії дітей – покоління, яке ще здатне вплинути на розвиток катастрофічних процесів в екології і запобігти ним. Адже прочитавши казку, більшість напевне задумається, захоче обговорити питання із батьками тощо.

Змістовний аналіз наведених прикладів, дозволяє дійти висновку, що казка виступає засобом формування свідомості учнів. По суті, одна казка – це одна бесіда на задану тему. Загальною темою всіх казок збірки П.-А. Манья (загалом 24 казки) виступає проблема екології. І грамотна побудова уроку, заснованого на знайомстві з казкою та подальшим її обговоренням, має спонукати учнів до розуміння того, наскільки ця проблема є важливою; оцінювання подій, описаних у казці, має сформувати в учнів певну позицію, особисте ставлення до явищ дійсності, усвідомлення своїх громадських обов'язків тощо.

Важливим аспектом дослідження є визначення поняття «казка» та суміжних тверджень. Їх можна згрупувати у такій послідовності:

- що ж таке «казка»?
- які саме казки можна використовувати педагогу у своїй роботі з маленькими дітьми?
- на що слід звертати увагу при доборі казок для того чи іншого уроку?

Тлумачний словник української мови надає таке визначення: казка – розповідний народно-поетичний або писемно-літературний твір переважно фантастичного змісту з вигаданими подіями та дійовими особами (Яковлева, 2007, с. 298). Тобто, перевагою казки як жанру літератури є її фантастичний зміст, наділення персонажів характеристиками і здібностями, які їм непритаманні у звичайному житті (так, дійовими особами будь-якої казки можуть бути тварини, рослини, предмети, які при цьому можуть розмовляти, рухатися, міркувати тощо), а також перевагою добра над злом, досягнення справедливості тощо (тобто, будь-яка казка несе прихований зміст – мораль, яку, власне, і має зрозуміти дитина, яка цю казку читає).

Інша дослідниця, Е. Оллемар, у своїй праці «Яку роль відіграє казка у розвитку особистості дитини і її соціалізації в дошкільній освіті?», посилається на класифікацію Ж.-К. Денізо, який поділяє казки за трьома основними групами функцій. Так, казка має соціальну та комунікативну функції, оскільки її розповідають та слухають, тобто спілкуються. Казка реалізує також психологічну функцію через уяву, творчість та уявлення персонажів. Казка виконує також і педагогічну або навчальну функцію, яка є синтезом двох попередніх (Hollemaert, 2013).

Отже, казка – універсальна форма вираження думки у часі та просторі. Враховуючи такі переваги казки, різні вчені сходяться у думці, що знайомство дитини із казкою має відбуватися якнайраніше. У вищезгаданому дослідженні авторка вивчає вплив казок на розвиток дитини у дошкільному віці (тобто, приблизно у 4–6 років). В Україні казки також широко застосовуються на дошкільному етапі освіти та виховання.

Важливими характеристиками дітей молодшого шкільного віку є вже здатність їх до навчання, до зосередженості, вміння слухати вчителя і виконувати його завдання. Утім, пам'ять у дитини молодшого шкільного віку є ще наочно-образною, а мислення розвивається від емоційно-

образного до образно-логічного. Інакше кажучи, дитина у цьому віці ще потребує звернення до звичних їй форм пізнання дійсності, сприйняття наочного образу, а не абстрактного поняття тощо. До того ж, використання вчителем у своїй роботі казок допоможе створити невимушену атмосферу, в якій дитина відчуватиме себе досить вільно, аби проявити свої здібності і висловити думки. Крім того, дитина пізнає світ під час творення, тим самим заповнює прогалини у знаннях, наявні на певному етапі розвитку. Також дитина виражає своє особисте ставлення до певної події чи явища через різноманітні проєкції. Дитяча творчість проявляється в умовах підтримки і довіри, і завдання вчителя – створити сприятливу для цього атмосферу.

Обговорення. Важливо зазначити, що у цьому дослідженні ми спираємося, у першу чергу, на авторські казки – ті, які мають конкретну мету та ідею, а саме – пробудження у свідомості дитини певних уявлень про добро і зло, справедливість і несправедливість, тощо, спираючись на «персоніфікацію» казки. Звичайно, будь-яка інша казка, яка вже є надбанням людства, також має свою мораль і напевне, свого часу дитина знайомилася з нею під керівництвом батьків або вихователів у дитячих садках. Утім, казка у цьому дослідженні – продукт творчості, складений, насамперед, учителем, а в окремих випадках – і самими дітьми. То де ж взяти ідею для казки?

Пропонуємо два шляхи (можливості) пошуку ідей для створення власної казки. *Перша можливість* – апелювати до загальновідомих світових проблем (наприклад, розвивати тему екології, як було наведено у прикладі французького педагога; або розкривати проблеми нетерпимості до інших, викривлення шкали цінностей на користь матеріальних благ тощо). *Другий шлях* – покласти в основу казки педагогічну ситуацію, так би мовити, з реального життя класу. При цьому вчителю важливо враховувати, що у сприйнятті дітьми інформації виділяються два аспекти: науковий та емоційний. Так, наукові знання (фактично – тема уроку) потребують інтелектуального сприймання – тобто сприймання змісту, розуміння понять і термінів, посиленої дії уваги та мислення. Водночас час емоційне сприймання яскраво постає при сприйманні художніх, мистецьких творів (казка у самій своїй суті). У цьому виді сприймання важливу роль відіграє саме його емоційний бік, безпосередній вплив сприйманого об'єкта на почуття – моральні, естетичні тощо. Розуміння того, що сприймається, є необхідною його передумовою (Максименко, 2014, с. 324). Отже, за допомогою правильно підібраної казки вчитель дає можливість дітям зробити правильні висновки. Адже дитина молодшого шкільного віку ототожнює себе із героєм казки, аналізує його вчинки, проводить паралелі зі своєю поведінкою.

Розглянемо такий приклад. Дитина, бажаючи отримати певну перевагу, проявила хитрість і звернулася за допомогою у виконанні певного проєкту (аплікації, конструювання тощо) до батьків. Інша ж дитина повністю виконала роботу сама. За результатом одна робота значно охайніша і на перший погляд, естетичніша. Інша ж може свідчити про те, що дитина проявила недостатньо зосередженості. Утім, якщо провести аналіз робіт, виявиться, що саме та дитина, яка виконала завдання самотужки, змогла зробити власні висновки і здобула певні навички.

Цю ситуацію можна покласти в основу казки. Казки, в якій за сюжетом, наприклад, буде проводитися конкурс художніх поробок серед звірів. А у фіналі конкурсу виявиться, що треба додатково виконати якесь завдання (щось на кшталт «виступу на біс»), під час якого журі з'ясує, що таке завдання занадто складне для того, хто самостійно не зробив і конкурсне завдання.

У результаті опрацювання такої казки діти мають зрозуміти, що хитрість, проявлена у процесі навчання, буде шкодити насамперед тому, хто вирішив схитрувати. Вчителю ж доцільно було би звернути увагу дітей на те, що попросити допомоги у батьків, інших родичів, вчителів можна, але це має бути саме допомога у розумінні суті завдання, незначна підказка, яка налаштує дитину на певний висновок тощо. А от виконання роботи за дитину – рішення завідомо неправильне. Отже, як бачимо, для того, щоб належним чином побудувати бесіду, засновану на казці, вчитель має проявити педагогічну творчість.

Ми дотримуємося визначення педагогічної творчості, яке надане С. Сисоєвою. Дослідниця розглядає педагогічну творчість через досягнення мети та результату цього процесу, а саме: «результатом педагогічної творчості є творчий розвиток учнів, який передбачає поступове формуван-

ня в учнів здатності до творчості – інтегральної якості особистості, що об'єднує спрямованість її мотиви, творчі уміння й психічні процеси, характерологічні якості особистості, які забезпечують людині успіх у творчості і піднімають діяльність людини до творчого рівня» (Сисоєва, 2006, с. 11).

У цьому контексті, складаючи казку про конкретного учня, вчитель має чітко усвідомлювати, що будь-яка історія, яка викладена ним, буде сприйматися дітьми як «інформація від авторитету». Тому складаючи казки на основі реальних подій, вчитель не може надавати будь-яких оцінок поведінці героїв. Адже, засуджуючи того чи іншого персонажа (навіть якщо його вчинок дійсно перебуває за межею понять моралі та людяності), учитель має розуміти, що його оцінка може спровокувати учнів на негативне сприйняття однокласника, який виступив прототипом казки. Бо в цьому віці діти вже здатні провести паралелі між фантазією та реальним життям.

При складанні казки на основі реальних педагогічних ситуацій вчитель має дозувати інформацію, вміти швидко коригувати розвиток подій, так само як і враховувати реакцію класу. Навіть якщо у казці описується негативна, неприємна подія, якщо персонаж веде себе не найгіршим чином, вчитель не має права прямо його засуджувати. Краще і доцільніше у цьому випадку буде винести на обговорення питання, яким чином можна було зарадити проблемі, як можна було знизити рівень напруги, тощо. Дієвим також буде конструювання бесіди з класом так, аби показати, що окремий некрасивий вчинок персонажа ще не свідчить про те, що він – погана людина (або, дотримуючись термінології казки – «погана тваринка».) Можна дати дітям завдання продовжити казку, у якій цей негативний персонаж зрозуміє свою помилку і захоче змінитися на краще. Результатом утілення подібного проєкту, стане одразу багато різних казок, утім, усі вони продемонструють ідею, що помилитися може кожен, а от визнати і виправити свою помилку – властиво тільки сильним особистостям. Відтак завдяки підтримці однокласників, «негативний прототип» отримає цінний урок щодо розмежування добра і зла, а інші, натомість, зрозуміють, що перш ніж засуджувати когось, треба розібратися у ситуації та спробувати допомогти своєму товаришу.

Залучення дітей до процесу створення казки має й безпосередньо освітню мету. Адже вигадання казок викликає у дітей великий інтерес, до того ж це дає можливість задовольнити потреби у творчості, у самореалізації тощо. Саме в такій ігровій діяльності діти можуть генерувати нові ідеї, знаходити незвичні шляхи вирішення тієї чи іншої ситуації тощо.

Повертаючись до питання, де взяти ідею для казки, зазначимо, що насправді, їх може бути безліч. Будь-яку педагогічну ситуацію можна подати у вигляді казки. Адже, як вже зазначалося раніше, перевагою казки є саме її фантастичний зміст і вигадані персонажі.

Вчителю важливо також розуміти, що не потрібно робити акцент на тому, що казка – всього лише вигадана історія. Звісно, у молодшому шкільному віці діти вже розуміють, що звірі не розмовляють, що хижак не будуть «дружити» з тими, кого у природі вони з'їдять. Проте саме відірваність казки від життя надає дитині почуття «магії». Не маючи ще значного життєвого досвіду, діти, однак, уже розуміють, що для того, щоб чогось досягти, треба докласти певних зусиль. Й іноді таких зусиль треба докласти багато. Тому казка, в якій усе так просто і так можливо, надає віру в те, що, незважаючи на певні негаразди, і в житті все буде можливим. До того ж, повчальність у казці виражена не прямолінійно, а опосередковано, ненав'язливо, за допомогою образів, зрозумілих дітям. Тому і шанс «достукатися» до свідомості учнів у казок значно більший, ніж у простої бесіди.

Важливо відзначити, що казкову ситуацію діти сприймають як гру. Тому вчитель має зацентувати увагу учнів на усвідомленні ними моралі казки, а не на тому, що вона «відірвана від життя».

Водночас, як справедливо зазначає М. Мусоне у праці «Важливість казки у розвитку дитини і навчання учня», важливо пам'ятати, що одне із призначень казки – заспокоїти дитину. Так, справді казка дозволяє учневі зіткнутися із реальністю власного життя, ототожнюючись при цьому із казковими персонажами, які можуть мати такі ж емоції, як і сама дитина. Вона пізнає себе у герої, який ділиться своїм досвідом, що у свою чергу дозволяє дитині створити свою особистість. Для дитини ідентифікація полягає у тому, щоб увійти в історію самому, ставши її

головним героєм (Moussounet, 2017). Тому завдання вчителя полягає, насамперед, у тому, аби створити комфортні умови для дитини під час здійснення нею своєї пізнавальної діяльності. І це стає значно доступнішим за допомогою звичайної казки. Казки є важливою частиною розвитку дитини, особливо з точки зору її свідомості та морального розвитку.

Висновки. Казка є дієвим механізмом формування свідомості та світогляду дитини. Для того, щоб цей процес здійснювався якнайефективніше, учитель має щоразу проявляти педагогічну творчість. Для зацікавлення дітей і залучення їх до активної пізнавальної діяльності, вчитель має чітко розуміти тему та мету уроку у контексті цього доречно використовувати у роботі казки. Матеріалом-основою для будь-якої казки може бути актуальна проблема, що стосується як безпосередньо теми навчального предмета (дисципліни), так і загальнолюдських норм і понять моралі, вихованості тощо. Вчитель має вміти швидко визначати реакцію класу, та, у разі потреби, коригувати сюжет казки, аби вона не зашкодила інтересам конкретного учня – прототипу історії.

Також дієвим інструментом буде залучення самих учнів до процесу складання казки на певну тему або продовження сюжету, заданого вчителем. Грамотний аналіз подій казки дозволить сформувати в учнів конкретні поняття та установки, визначити прийнятні правила (норми) поведінки тощо. Влучно підібрана та складена казка дозволить пришвидшити розуміння учнями конкретної проблеми, та збільшить ефективність виховання дітей молодшого шкільного віку.

Цінним надбанням казок може стати їх терапевтичний ефект. Терапевти можуть використовувати казки як засіб, щоб дозволити дітям із захворюваннями впоратися зі своїми тривогами та розладами. Проте такі дії повинні організовувати компетентні спеціалісти, тому що у молодшому шкільному віці діти особливо чутливі до зовнішнього втручання. Діти зазвичай не знають, як поводитися з основними людськими конфліктами, бажаннями та стосунками. Казки пропонують здоровий спосіб подолання цих конфліктів та пошуку їх вирішення (VisikoKnox-Johnson, 2016).

Однією з цінностей казки є співпраця. Стратегія формування у дітей характеру здійснюється шляхом долучення до казок – одного з виявів зовнішнього світу. Дослідження І. Сейєр, М. Крістіаван, & М. Агустіна (Sayer, Kristiawan & Agustina, 2018) спрямоване на те, щоб поспостерігати за здатністю дітей виявляти цінності героїв у казках та їхнім умінням реалізувати ці цінності у повсякденному житті. Результати показали, що цінність співпраці можна ефективно продемонструвати за допомогою казок: до того, як учням почали розповідати казку, вони не хотіли прибирати свої іграшки, після того, як вони опрацювали казку про співпрацю, діти із захопленням вдалися до колаборації, щоб навести порядок у своїх іграшках (Sayer, Kristiawan & Agustina, 2018).

У майбутніх наукових розвідках планується представлення емпіричних даних щодо застосування казок у навчальному процесі для учнів молодшого шкільного віку.

Використані джерела

- [1] Фіцула, М. (2002). *Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти*. Київ: ВЦ «Академія».
- [2] Фесюкова, Л. (2000). *Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста*. Москва: ООО «Издательство АСТ».
- [3] Сухомлинський, В. (1997). *Вибрані твори в п'яти томах. Т. 3*. Київ: «Радянська школа».
- [4] Chouvier, B. (2018). *Le pouvoir des contes*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://www.dunod.com/sciences-humaines-et-sociales/pouvoir-contes>
- [5] Hétier, R. (2017). *Créer un espace éducatif avec les contes merveilleux: Comment penser le conflit*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://livre.fnac.com/a10659708/Renaud-Hetier-Creer-un-espace-educatif-avec-les-contes-merveilleux>
- [6] Gillig, J.-M. (1997). *Le conte en pédagogie et en rééducation*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://www.dunod.com/sciences-humaines-et-sociales/conte-en-pedagogie-et-en-reeducation>
- [7] Lafinestre, J-Y. Couedel, Y. (2010). *Les Contes pédagogiques. Quand le merveilleux devient éducatif*. Paris: Fabert. [E-book] Available: <https://www.amazon.com/contes-p%C3%A9dagogiques-merveilleux-devient-%C3%A9ducatif/dp/2849221082>

- [8] Цись, В. (2013). Особливості використання казкотерапії на уроках у початковій школі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 46. С. 172–177.
- [9] Скільський, Д. (2011). *Історія зарубіжної педагогіки*. Київ: Смолоскип.
- [10] Magnin, P.-A. (2005). *Les contes de la Terre*. *Le conte numéro 1 "Une clé magique*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://www.energie-environnement.ch/maison/coin-des-ecoles/contes-pedagogiques>.
- [11] Magnin, P.-A. (2014). *Les contes de la Terre*. *Le conte numéro 9 "Joyeux Noël 2065"*, Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://www.energie-environnement.ch/maison/coin-des-ecoles/contes-pedagogiques>.
- [12] Яковлева, А., Афонська, Т. (2007). Сучасний тлумачний словник української мови. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС.
- [13] Hollemaert, E. (2013). *Quel rôle joue le conte dans le développement de la personnalité de l'enfant et de sa socialisation au cycle 1?*. *Education*. [E-book] Available: <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-00868448>.
- [14] Максименко, С. (2014). Психологія та педагогіка. Київ: Видавничий Дім «Слово».
- [15] Сисоєва, С. (2006). *Основи педагогічної творчості: Підручник*. Київ: Міленіум.
- [16] Moussounet, M. (2017). *L'importance du conte dans le développement de l'enfant et les apprentissages de l'élève*. *Sciences de l'Homme et Société*. [E-book] Available: <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01917526/document>.
- [17] VisikoKnox-Johnson, L. (2016). The positive impacts of fairy tales for children. *University of Hawaii at Hilo Hohonu*, 14. 77–81.
- [18] Sayer, I., Kristiawan, M. & Agustina, M. (2018). Fairy tale as a medium for children's character cooperation building. *Al-Ta lim Journal*, 25(2), 108–116, <http://dx.doi.org/10.15548/jt.v25i2>.

References

- [1] Fitsula, M. (2002). *Pedagogy: A textbook for students of higher pedagogical educational institutions*. Kyiv: VC «Academy». (in Ukrainian).
- [2] Fesyukova, L. (2000). *Education in a fairy tale: For working with preschool children*. Moscow: ACT Publishing House. (in Russian).
- [3] Sukhomlinsky, V. (1997). *Selected works in five volumes. Volume three*. Kyiv: Soviet School. (in Ukrainian).
- [4] Chouvier, B. (20018). *Le pouvoir des contes*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://www.dunod.com/sciences-humaines-et-sociales/pouvoir-contes>. (in French).
- [5] Hétier, R. (2017). *Créer un espace éducatif avec les contes merveilleux: Comment penser le conflit*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://livre.fnac.com/a10659708/Renaud-Hetier-Creer-un-espace-educatif-avec-les-contes-merveilleux>. (in French).
- [6] Gillig, J.-M. (1997). *Le conte en pédagogie et en rééducation*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://www.dunod.com/sciences-humaines-et-sociales/conte-en-pedagogie-et-en-reeducation>. (in French).
- [7] Lafinestre, J.-Y. Couedel, Y. (2010). *Les Contes pédagogiques. Quand le merveilleux devient éducatif*. Paris: Fabert. [E-book] Available: <https://www.amazon.com/contes-p%C3%A9dagogiques-merveilleux-devient-%C3%A9ducatif/dp/2849221082/>. (in French).
- [8] Tsis V. (2013). Peculiarities of using fairy tale therapy in primary school lessons. *Psychological and pedagogical problems of a rural school*, Vol. 46, pp. 172–177, 2013. (in Ukrainian).
- [9] Skilsky, D. (2011). *History of foreign pedagogy*. Kyiv: Smoloskyp. (in Ukrainian).
- [10] Magnin, P.-A. (2005). *Les contes de la Terre*. *Le conte numéro 1 "Une clé magique*. Paris: Dunod. [E-book] Available: <https://www.energie-environnement.ch/maison/coin-des-ecoles/contes-pedagogiques>. (in French).
- [11] Magnin, P.-A. (2014). *Les contes de la Terre*. *Le conte numéro 9 "Joyeux Noël 2065*. Paris: Dunod. E-book] Available: <https://www.energie-environnement.ch/maison/coin-des-ecoles/contes-pedagogiques>. (in French).
- [12] Yakovleva, A., Afonska, T. (2007). *Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language*. Kharkiv: TORSINH PLUS. (in Ukrainian).
- [13] Hollemaert, E. (2013). *Quel rôle joue le conte dans le développement de la personnalité de l'enfant et de sa socialisation au cycle 1?*. *Education*. [E-book] Available: <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-00868448>. (in French).
- [14] Maksymenko, S. (2014). *Psychology and pedagogy*. Kyiv: Slovo Publishing House. (in Ukrainian).
- [15] Sysoeva, S. (2006). *Fundamentals of pedagogical creativity: Textbook*. Kyiv: Millennium. (in Ukrainian).

- [16] Moussounet, M. (2017). *L'importance du conte dans le développement de l'enfant et les apprentissages de l'élève. Sciences de l'Homme et Société*. [E-book] Available: <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01917526/document>. (in French).
- [17] VisikoKnox-Johnson, L. (2016). The positive impacts of fairy tales for children. *University of Hawaii at Hilo Hohou*, 14. 77–81.
- [18] Sayer, I., Kristiawan M., & Agustina M. (2018). Fairy tale as a medium for children's character cooperation building. *Al-Ta lim Journal*, 25(2), 108–116, doi: <http://dx.doi.org/10.15548/jt.v25i2>.

Angelina Alboshcha, 5th year student of the Faculty of Foreign Languages of V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine.

Oleksii Nalyvaiko, Deputy Dean for Research at the Faculty of Psychology, V.N. Karazin Kharkiv National University, Associate Professor of Pedagogy, Ph.D. in Pedagogy, Kharkiv, Ukraine.

IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE TEACHING PROCESS OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN USING FAIRY TALES BASED ON REAL LIFE SITUATIONS

The article considers the methods of formation of consciousness and methods of formation of social behavior of young schoolchildren by means of using fairy tales in the educational process. The analysis of historical sources allows us to conclude that the issue of improving learning efficiency has been studied by many educators and researchers from around the world since the 17th century. The article defines the notions of “fairy tales”, “pedagogical creativity” as well as examines which fairy tales are recommended to be used for teachers in their work and what should be paid attention to when selecting such fairy tales. The study analyzes the features of the processes of perception and memorization of schoolchildren, then concluded that using fairy tales in the learning process is appropriate and effective. The “discussion” section focuses on specific ways to find ideas for fairy tales. It was determined that there are two such ways – appealing to well-known world problems, and creating a fairy tale based on a “living” example from the real life of the class team. The article also provides recommendations on what the teacher should pay attention to in order for the fairy tale to be both instructive and ethical, and offers suggestions for resolving the conflict situation – the basis of the fairy tale, by involving children in the process of writing a fairy tale and further discussion. The article outlines the main tasks and functions of fairy tales, which allow us to draw conclusions about the effectiveness of using fairy tales in the teaching process. The section “conclusions” summarizes that the fairy tale is an effective mechanism for forming a child's consciousness and worldview. It is stated about the significant advantage of the fairy tale as a mechanism for understanding a specific problem from a scientific point of view and an effective mechanism for raising young schoolchildren.

Keywords: fairy tales; pupils; the process of education; methods of education; primary school.